

Een zeldzaam getijdenboek voor de Athenaeumbibliotheek

door Ina Kok, conservator Handschriften en Oude Drukken

De Stads- of Athenaeumbibliotheek te Deventer kon onlangs in het bezit komen van een uitstekend bij de collectie aansluitend handschrift met miniaturen. Het is een getijdenboek in de Middelnederlandse vertaling van Geert Grote en geschreven op perkament (signatuur: Hs. suppl. 228 (101 H 50 kl)). De tekst is uit de volgende onderdelen opgebouwd:

- *Tabel* voor het gulden getal en de zondagse letter (1r^o-1v^o)
- *Kalender* van het bisdom Utrecht (2r^o-13v^o)
- *Getijden* van O.L. Vrouwe (14r^o-53r^o)
- *Getijden* van de Eeuwige Wijsheid (56r^o-76v^o)
- *Lange Kruis-Getijden* (78r^o-102v^o)
- *Getijden* van de H. Geest (104r^o-116v^o)
- *De zeven Boetpsalmen* (117r^o-127r^o) en de *Litanie* (127v^o-133v^o)
- *Vigilie* (135r^o-175v^o)
- *Communiegeden* (175v^o-177v^o)

Het jaar van oorsprong van het getijdenboek is vermoedelijk 1477 en berust op gegevens uit het tabellarisch overzicht van gulden getal en zondagse letter, dat begint met het jaar 1477 en eindigt bij 1506.

De tekst is in één duidelijke hand afgeschreven in de littera textualis. Het aantal regels per pagina is 19. De tekst is compleet, maar vijf van de 182 bladen ontbreken, namelijk aan het begin één, vóór het begin van de *Getijden* van O.L. Vrouwe één, vóór het begin van de *Boetpsalmen* één (met miniaturen) en aan het einde twee. De afmetingen zijn: 143 x 102 mm.

Het handschrift is rijkelijk geïllustreerd en gedecoreerd:

Het bevat vier volle-pagina-miniaturen met de volgende voorstellingen:

- God, tronend als wereldheerser (vóór de *getijden* van de Eeuwige Wijsheid (55v^o))
- Christus aan het Kruis, met aan de voet van het Kruis de H. Maria, H. Johannes en drie andere figuren (vóór de *Lange Kruis-getijden* (77v^o))
- Pinksteren (vóór de *getijden* van de H. Geest (103v^o))
- Gregoriusmis (vóór de *Vigilie* (134v^o)).

Voorts telt het handschrift twee gedecoreerde en vier gehistorieerde initialen over acht regels; de voorstellingen zijn achtereenvolgens:

- H. Maria met Kind (14r^o)
- Christus als Salvator Mundi; Hij heeft een boek in zijn hand en geeft het zegenteken (56r^o)
- Christus als Man van Smarten, staand in zijn graf (78r^o)
- Twee zielen in het vagevuur (135r^o)

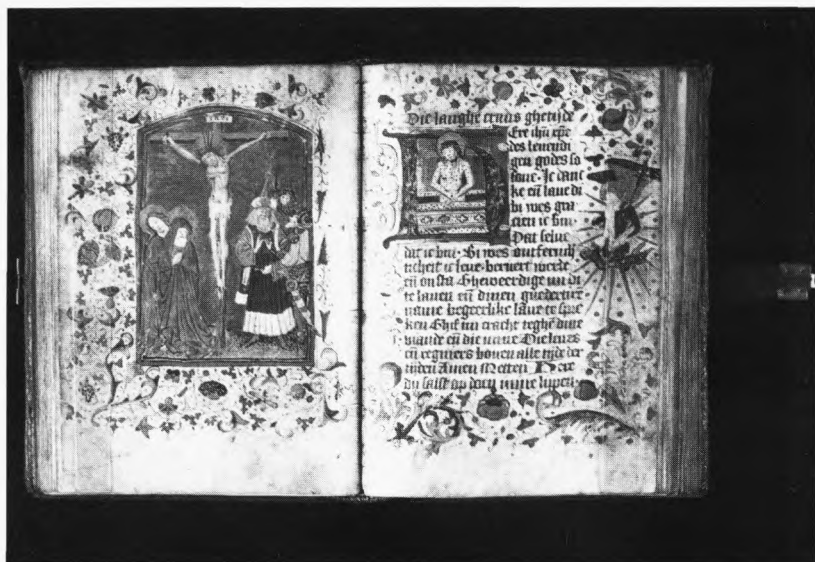
In de miniaturen en gehistorieerde initialen is onder anderen bladgoud verwerkt.

De overige versiering bestaat uit 28 vier à vijf regels-hoge initialen en overvloedige rubricering. De bladen met miniaturen en verlichte initialen hebben in de marge prachtige versierde randen met loofwerk, engelen, bloemen, vruchten, klaverblaadjes, insecten, vogels en een mannelijk figuurtje met een blaasinstrument.

Het taaleigen is Oostnederlands. Op grond van een eerste verkenning van het soort decoratie, moet de oorsprong van het getijdenboek in het IJsselgebied worden gezocht. Aangezien de verlichting vervolgens noch Gronings of noordelijker, noch Arnheems of zuidelijker is, komt een Overijsselse oorsprong (of nog oostelijker?) binnen de mogelijkheden. Een probleem bij de localisering van dit handschrift is dat er zo weinig gedecoreerde handschriften uit dit Midden-IJsselgebied over zijn om mee vergeleken te kunnen worden. Een omstandigheid die dit handschrift nog zeldzamer maakt.

Het handschrift bevindt zich in een redelijke staat, evenals de achttiende-eeuwse kalfsleren band met klein koperen slot, waarin het gevat is.

Op het tweede schutblad voorin, bevindt zich de volgende - gedeeltelijk leesbare - aantekening in negentiende-eeuws handschrift: 'Ex libris F.A.H. Lambert de Bansted in Surrey [...]; [...] C.E.L., Parijs 1877'. Het handschrift werd bij Antiquariaat Forum in Utrecht gekocht.

Miniatuur met een voorstelling van de Kruisiging; initiaal H met de Man van Smarten. Oostnederlands getijdenboek uit de 15e eeuw. Stads- of Athenaeumbibliotheek te Deventer (Hs. Suppl. (101 H 50 kl), 77v-78r).